

ҚАДИМГИ ДАВР ШАҲАРЛАРИНИНГ ГЕНЕЗИСИ ВА ЭВОЛЮЦИЯСИ

Тоҳир Шайдулович Маматмусаев

Тошкент архитектура-қурилиш институти “Архитектура тарихи ва назарияси”
кафедраси профессори в.б., архитектура бўйича фан доктори (DSc), доцент

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада қадимги давр шаҳарларининг генезиси ва эволюцияси масалалари кўриб чиқилган. Қадимги ва антик давр шаҳарсозлик тарихи тарихшунослиги тадқиқотларининг қиёсий таҳлиллари келтирилган. Антик давр бутун Ўзбекистоннинг маданий ҳаётида бўлгани каби шаҳарлар ҳаётининг ўзига хос томонлари маҳаллий ва эллинистик, айрим ҳолларда Ҳинд (Бақтрия шаҳарлари мисолида) шаҳарсозлик анъаналарининг ўзаро уйғунлашуви ёритиб берилган.

Калит сўзлар: генезис, эволюция, шаҳарсозлик, қадимги давр шаҳарлари, урбанизация.

GENESIS AND EVOLUTION OF ANCIENT CITIES

ABSTRACT

This article discusses the genesis and evolution of cities of the ancient period. A comparative analysis is presented of studies of the historiography of the history of urban planning of antiquity. As in the cultural life of antiquity the whole of Uzbekistan, specific aspects of urban life are highlighted by a combination of local and Hellenistic, and in some cases Indian (using the example of Bactrian cities) urban planning traditions.

Keywords: genesis, evolution, urban planning, cities of antiquity, urbanization.

КИРИШ

Бугунги кунда дунё миқёсида шаҳарларни қайта қуриш ва модернизациялашда тарихий жойлар структурасини сақлаб қолиш ва меъморий-бадий қийматларга эга бўлган ёдгорликлардан самарали фойдаланиш ниҳоятда долзарб ҳисобланади. Ҳозирда жаҳон шаҳарсозлигида қадимдан шаклланиб

келган ҳудудлар, жумладан Мемфис, Бобил, Рим, Афина, Париж, Лондон, Вена, Ереван, Истамбул, Искандария, Балх, Боку, Деҳли, Исфаҳон ва бошқа шаҳарларни муҳофаза қилиш ва уларнинг режавий ечимига эътибор бериш эҳтиёжи туғилмоқда. Бу борада тарихий шаҳарларда муҳим аҳамиятга эга бўлган марказлар, мажмуалар, муқаддас қадамжолар, архитектура ёдгорликларини таъмирлаш, археологик қазилма ишларида аниқланган бино ва иншоотларни қайта тиклаш зарурати намоён бўлмоқда.

Маълумки Ўзбекистондаги урбанизация жараёнлари бронза даврида бошланиб илк давлатчилик тарихининг муҳим ва ажралмас белгиси ҳисобланади. Ушбу иккала жараён бир-бири билан узвий боғлиқ ҳолда кечганлиги ҳозирги кунда олимлар томонидан тўла эътироф этилган.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

XX асрда минтақа ҳудудларидаги бронза ва илк темир асрига мансуб илк шаҳарлари тарихига оид археологик ишлари амалга оширилиб, илмий маълумотлар доираси кенгайди. Шаҳарлар тарихига бағишланган илмий тўпламлар, монографиялар ва кўп сонли мақолалар чоп этилди. XXI аср бошларида ҳам қадимги шаҳарларнинг ўрганилиши бўйича самарали ишлар амалга оширилди. Аммо, ҳозирги кунга қадар мавзунинг тарихшунослиги махсус ўрганилмаган. Бактрия, Сўғд, Хоразм, Тошкент воҳаси ва Фарғонада шаҳарларнинг шаклланиш хусусиятлари ва ривожланишининг тарихий қонуниятлари муаммосига тегишли мавжуд илмий қарашлар, ёндашувлар ва хулосалар, Ўзбекистон қадимги урбанизацияси масаласи ўрганилишининг асосий натижалари етарли даражада таҳлил қилинмаган ва мавжуд маълумотлар умумлаштирилмаган.

Собиқ тузум даврида Ўрта Осиё шаҳарларининг келиб чиқишини Европа маданиятининг кириб келиш даври – Искандар Зулқарнайн билан боғлашар эди ва антик давр деганда грек-рим маданиятининг таъсиридаги ривожланиш тушуниларди. Энг қадимий шаҳар сифатида 2500 йиллиги 1970 йилда нишонланган Самарқанд шаҳри эътироф этилган эди. Мустақиллик йилларида Самарқанд шаҳрининг ёши 2750 йил, Қарши ва Шаҳрисабзнинг келиб чиқиши 2700 йилга тенг эканлиги аниқланди. Сўнгги изланишлар Ўзбекистон ҳудудида энг қадимги шаҳар кечки бронза даврида вужудга келган Жарқўтон кўрғони эканлигини кўрсатмоқда ва унинг келиб чиқиши Сополлитепа сингари мил.ав. II мингинчи йилга бориб тақаладиган шаҳаролди

(протошаҳар) маданияти билан боғлиқлиги аниқланган. Бинобарин Ўзбекистон антик даври шаҳарсозлиги тарихини қуйидаги уч босқичга ажратиш таклиф қилинади:

1. Илк антик (Авесто даври) – мил.ав. IX – мил.ав. VI асрлар;
2. Ўрта антик (Бақтрия-Сўғдиёна шаҳарсозлиги) – мил.ав. IV-II асрлар;
3. Кечки антик (Кушонлар даври) – мил.ав. I – мил. IV асрлар.

Сўнгги бронза ва илк темир даври Ўрта Осиё халқлари тарихида муҳим бурилишлардан бири бўлган давр ҳисобланади. Айнан мана шу даврларда ушбу ҳудудларда шаҳар маданияти шакллана бошлаган.

Қадимги шаҳарларнинг ўрганилиши тарихини даврлаштириш масаласи ҳам етарлича таҳлил қилинмаган. Бу борада мавжуд маълумотлар турли йилларда олиб борилган тадқиқотлар натижаларининг ёритилиши билан боғланган.

Сўнгги йилларда Б.Ж.Эшов Ўрта Осиё, жумладан, Ўзбекистон илк шаҳарларининг ўрганилиши тарихини қуйидаги даврларга ажратган:

1. XIX асрнинг иккинчи ярми - XX аср 20-йилларига қадар.
2. XX асрнинг 30-80-йиллари
3. XX асрнинг 90 йиллари - XXI аср бошлари.

Фикримизча, ушбу даврлаштириш ҳолатига айрим ўзгартиришлар киритиш мумкин, жумладан, биринчи давр тадқиқотларини XIX аср сўнгги чораги - XX асрнинг 30-йиллари мобайнида кўриб чиқиб, уни икки босқичга - XIX аср сўнгги чораги – XX бошлари (ёзма манбалар асосида шаҳарлар тарихини ўрганилиши, ҳаваскорлик археологиясининг пайдо бўлиши) ва XX асрнинг 20-30-йилларига ажратиш мумкин (мазкур йилларда Ўзбекистон археологияси илмий-услубий жиҳатдан шаклланиб, дастлабки йирик археологик экспедициялар ташкил этилган эди).

Иккинчи давр - XX аср 40-йилларининг 2-ярми – 60-йилларини ўз ичига олиб шу йиллар мобайнида бронза асри ва илк темир даврига оид ёдгорликлар кенг миқёсда топиб текширилган.

Учинчи давр - XX асрнинг 70-80-йиллари. Бу даврда Бақтрия, Хоразм, Сўғд, Тошкент воҳаси ва Фарғона водийсидаги кўпдан-кўп қадимги шаҳарлар археологик қазилмалар асосида ўрганилган.

Тўртинчи давр – Мустақиллик йиллари. Мазкур даврда бронза асри ва илк темир даврига оид шаҳарларнинг тарихи янги асосларда ёритилиши натижасида, урбанизация жараёнлари ва илк

давлатчилик тарихига бағишланган махсус илмий тадқиқотлар амалга оширилган.

Ўрта Осиё ҳудудидаги археологик ёдгорликларда дастлабки қазилмалар олиб борган Туркистон археология хаваскорлари тўғараги аъзолари томонидан эълон қилинган ишлар орасида В.А.Жуковский, М.Ростиславов, Н.И.Веселевский, Н.Ф.Ситняковский, Б.Н.Кастальский, Л.И.Зимин томонидан нашр этилган мақолалар ва ҳисоботлар муҳим ўрин тутди.

Туркистондаги қадимги шаҳарлар тўғрисидаги рус шарқшуносларининг асарлари рўйхатида В.В.Бартольднинг айрим асарлари мавзу доирасида муҳим аҳамият касб этади.

Иккинчи гуруҳ асарлари жумласига собиқ советлар ҳукмронлиги даврида олиб борилган тадқиқотлар ва чоп этилган адабиётлар мансубдир. XX асрнинг 30-40-йилларидан эътиборан минтақа ҳудудида тизимли археологик тадқиқотлар махсус экспедициялар томонидан амалга оширила бошланган. Булар 1934 ва 1939 йиллардаги А.Ю.Якубовский бошчилигида Зарафшон экспедицияси, Термиз археологик-комплекс экспедицияси, В.А.Шишкин раҳбарлигида Варахша кўҳна шаҳридаги 1937-1939 йилларда олиб борилган ишлардир. 1938 йилдан эса С.П. Толстов раҳбарлигида Хоразм археологик экспедициясининг кенг кўламдаги ишлари бошланган. Ушбу қазилмалар натижасида шаҳарлар тарихига оид бир қатор тадқиқот натижалари ва монографиялар нашр этилди.

XX асрнинг 50-йилларида Хоразм воҳаси, Марв, Самарқанд, Термиз, Фарғона водийси ҳудудларида олиб борилган фундаментал тадқиқотларни алоҳида таъкидлаш лозимдир. Бу борада В.М.Массон, С.П.Толстов, Ю.А.Заднепровскийларнинг тадқиқотлари муҳим аҳамиятга эга бўлди.

XX асрнинг 70-йилларидан бошлаб Ўзбекистондаги деҳқончилик маданияти, дастлабки шаҳарларнинг пайдо бўлиш омиллари ва асослари, уларнинг тараққиёт босқичлари масалаларига бағишланган кўплаб илмий тўпламлар ва монографиялар пайдо бўлди. В.А.Лавров, М.М.Дьяконов, В.М.Массон, Ю.Ф. Буряков, А.А.Асқаров, Э.В.Сайко, Э.В.Ртвеладзе, И.В.Пьянков, Р.Х.Сулаймонов, А.С.Сагдуллаев, Т.Ш.Ширинов, Ш.Р.Пидаев, З.И.Усмонова, М.И. Филанович, М.Х.Исамиддинов, Ш.Б.Шайдуллаев, Б.Х.Матбобоев, А.Анорбоев, М.Мамбетуллаев каби кўплаб тадқиқотчилар Ўрта Осиё ҳудудларида бронза давридан бошлаб антик давргача бўлган шаҳарсозлик маданияти масалаларини кўриб чиқиб,

Ўрта Осиё ва жаҳон цивилизацияларини қиёсий ўрганишга ҳаракат қилганлар.

Учинчи гуруҳ адабиётларига мустақиллик йилларида олиб борилаётган тадқиқотлар ва нашр этилган адабиётлар киради. Мустақиллик йилларида ҳаққоний, холис тарих яратиш долзарб вазифага айланиб, урбанизация тарихи масалаларини чуқур ўрганиш бошланди. Бу даврда мавзу бўйича кўпгина илмий-тадқиқот ишлари амалга оширилди.

XX асрнинг 40-50-йилларида дастлаб С.П.Толстов, М.М.Дьяконов ва В.М.Массон Хоразм, Бактрия ва Марғиёна мисолида танланган мавзунинг ўрганилиш даражасига тўхталиб ўтган.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Тадқиқотчилар мавжуд ёзма манбалар ва археологик маълумотларни солиштириб, Ўзбекистонда илк шаҳарларнинг шаклланишини бронза ва илк темир даври билан боғлаганлар.

XX асрнинг 60-йилларига келиб Ўзбекистон қадимги шаҳарларини ўрганиш масалалари В.М.Массоннинг умумлашма тадқиқотларида қисман ёритилган бўлса, 60-йилларнинг бошларида С.П.Толстов қадимги Хоразм мисолида давлатчилик ва илк шаҳарлар тадқиқотлари натижаларини тадқиқ этди. Юқоридаги тадқиқотлар, мавзунинг тарихшунослик таҳлили, турли маълумотлар нашрлари ва асосли масалаларни ўрганишдаги дастлабки қадам эди.

Ўтган асрнинг 70-йилларида А.А.Асқаров Жанубий Ўзбекистонда урбанизация жараёнининг пайдо бўлиши ва ривожланиши, мавзунинг ўрганилиши тарихи бўйича тадқиқот ишлари олиб борди. Ўзбекистон қадимги шаҳарларнинг пайдо бўлиш ва ривожланиш босқичларини ўрганишда олимнинг Сополлитепа, Жарқўтон, Бўстон каби ёдгорликларда олиб борган қазилма ишлари муҳим аҳамиятга эга бўлиб, қадимги Бактрия шаҳарлари тарихига оид янги маълумотлар илмий муомалага тадбиқ этилди.

М.Ж. Жўрақулов ва Н.А. Аванесоваларнинг ишида ҳам Ўрта Осиё бронза даври тарихшунослиги масалалари кўриб чиқилган бўлиб, муаллифлар асосий эътиборни ушбу даврнинг археологик жиҳатдан ўрганилиши натижаларига қаратганлар.

Қадимги шаҳарлар тарихини ўрганишда Ю.Ф. Буряковнинг ҳам ҳиссаси катта. Олимнинг тадқиқот ишлари кенг қамровли бўлиб, шаҳарсозлик масалаларида Тошкент воҳаси ва унинг атрофлари унинг асосий тадқиқот объекти ҳисобланади.

Ю.Ф. Буряков асосан антик ва ўрта асрлар шаҳарларига эътибор қаратган.

Бақтрия ҳудудларидаги илк темир ҳамда антик давр ижтимоий-иқтисодий ҳаёт, давлатчилик масалалари ва шаҳарсозлик тарихи бўйича Э.В.Ртвеладзе самарали ишлар олиб борди. Бу олимнинг илмий ишларидан қадимги ва ўрта асрлар шаҳарлари тарихи ва айрим тарихшунослик муаммолари ҳам кенг ўрин олган.

Р.Ҳ.Сулаймонов XX асрнинг 70-80-йилларида Жанубий Сўғда тадқиқотлар олиб бориб, бу ҳудудда рўй берган тарихий-маданий жараёнлар, шаҳарларнинг пайдо бўлиши, уларнинг типологияси ва ўрганиш услублари, шаҳарларнинг давлатчилик тарихидаги аҳамияти масаларини кўриб чиқди.

А.С. Сагдуллаев Ўрта Осиёнинг жанубий вилоятларидаги (Марғиёна, Бақтрия, Сўғд) урбанизация масалалари, хусусан ўтроқ аҳоли масканлари пайдо бўлиши ва жойлашуви, тарихий географияси ва хронологияси, меъморчилиги ва муҳофаа иншоотлари, қишлоқларнинг шаҳарларга айланиш жараёни, давлатчилик ҳамда илк шаҳарларнинг давлатчилик тараққиётидаги муаммоларига қаратилган. Олим ўз тадқиқотларида археологик ва ёзма манбалар маълумотларини қиёсий таҳлил этган.

Ўзбекистоннинг жанубидаги урбанизация тарихи масалаларига оид Т.Ш.Шириновнинг тадқиқотларини алоҳида таъкидлаш лозим. Олим Жарқўтон кўҳна шаҳри мисолида илк шаҳар цивилизацияси, “шаҳар” тушунчаси, қадимги шаҳарлар пайдо бўлишининг асосий омиллари ҳамда қисман урбанизация тарихшунослиги масалаларига ҳам тўхталиб ўтади.

Қадимги Фарғона водийсида деҳқончилик маданиятининг пайдо бўлиши, дастлабки шаҳарсозлик маданияти, илк давлатчилик масалалари бўйича Ю.А. Заднепровский томонидан самарали ишлар олиб борилган бўлиб, кейинги йилларда ушбу масалалар бўйича тадқиқот ишлари Б.Матбобоев ва А.Анарбоевлар томонидан давом эттирилди. Бу тадқиқотларда урбанизация тарихшунослиги масалаларига ҳам тўхталиб ўтилган.

Ўзбекистонда қадимги урбанизация жараёнлари тарихшунослигининг айрим муҳим масалалари А.А.Асқаров, Ю.А. Заднепровский, Э.В. Ртвеладзе, Т.Ш. Ширинов, Р.Ҳ.Сулаймонов, И.Т.Йўлдошевларнинг диссертацияларида ҳамда илмий конференциялар, симпозиумлар тўпламларида ўз аксини топган. Натижада минтақанинг турли тарихий – маданий вилоятларида шаҳарларнинг ривожланиш омиллари ва хусусиятлари, иқтисодий, сиёсий ва маданий функциялари қиёсий таҳлили қилинади.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, мустақиллик йилларида амалга оширилган тадқиқотлар қадимги урбанизация жараёнлари масаласини ўрганиш тарихида янги босқич юзага келишига, шунингдек, кўп йиллик тадқиқотлар натижаларининг янги концептуал-услубий асосларда қайта кўриб чиқилишига асос бўлди.

А.А.Асқаров ва Т.Ш.Шириновларнинг монографиясида шаҳарларнинг вужудга келиши бронза даври билан боғланиб, ушбу масала бўйича мавжуд ёндашувлар таҳлил қилинган.

Э.В.Ртвеладзе, А.Х.Саидов, Е.В.Абдуллаевларнинг монографиясида Ўзбекистонда давлатчиликнинг келиб чиқиши илк шаҳарлар тарихи билан боғланган ҳолда кўриб чиқилган.

Т.Ш.Ширинов ва Ш.Б.Шайдуллаевларнинг мақолаларида Қадимги Бақтрия шаҳарларнинг ривожланиши хусусиятлари очиқ берилган.

XX асрнинг 90-йилларида Б.Х.Матбобоев қадимги Фарғона шаҳарлари бўйича самарали тадқиқотлар олиб борган. Тадқиқотчи ўз ишларида илк шаҳарсозлик маданиятини тадқиқ этиш билан бирга, шаҳарларнинг ўрганилиши масалаларига ҳам эътибор қаратган.

Сўғд қадимги шаҳарлари тарихшунослигининг айрим масалалари Р.Х.Сулаймонов ва М.Х. Исомиддиновларнинг монографияларида кўриб чиқилган.

Б.Ж.Эшовнинг сўнгги йиллардаги ишлари Ўрта Осиёдаги қадимги шаҳарлар тарихи билан боғлиқ бўлиб, олим ўз тадқиқотларида илк шаҳарларнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши асослари ҳамда қонуниятлари, ўзига хос хусусиятлари, илк шаҳарлар ва давлатчилик ўртасидаги диалектик боғлиқлик, шаҳарлар ўрганилиши масалаларига ҳам эътибор қаратган.

Сўнгги йилларда чоп этилган адабиётларда Хоразмда илк шаҳарлар масалаларига янгича ёндашувлар кузатилмоқда. Бундай ёндашувлар ЛТ.Яблонский, Ю.А.Рапопорт, Б.И. Вайнберг, С.Б.Болелов, С. Матрасулов, С.Р. Баратов, Ғ.Ходжаниязов, М.Мамбетуллаев, М.Мадаминов ва В.Н. Ягодинларнинг тадқиқотларида ўз аксини топган.

Хоразм шаҳар харобаларида амалга оширилган янги археологик тадқиқотлар натижасида Қуйи Амударё ҳудудларида илк шаҳарсозлик маданиятидан далолат берувчи янги маълумотлар топиб текширилди.

Юқорида келтирилган тадқиқотлар минтақадаги қадимги шаҳарлар тарихини ўрганилишида янги босқичнинг юзага келишига, кўп йиллик тадқиқотлар натижаларини

қайта кўриб чиқилишига асос бўлди. Умуман, бу давр мавзуга оид билимларнинг босқичли кенгайиши ва маълумотларнинг қайта ўрганилиши даври сифатида намоён бўлди. Тарихшунослик масалалари йирик умумлашма ишларда муҳим ўрин топди.

Мустақиллик йилларида қадимги шаҳарлар тарихига оид симпозиумлар анжуманлар материаллари чоп этилди, айрим шаҳарлар ёши қайта кўриб чиқилди.

Мавзунинг ўрганилганлик даражасини кўриб чиқиш шуни кўрсатадики, XX асрнинг 30-йиллари охирларига қадар Ўрта Осиё қадимги шаҳарлари тарихи асосан ёзма манбаларга таянган ҳолда ўрганилган эди, 50-60 йилларидан бошлаб 70-80-йилларгача ва XXI аср бошлари мобайнида минтақа ҳудудларида кенг археологик тадқиқотлар амалга оширилиб, бронза асри ва илк темир даври шаҳарлари тарихига оид янги маълумотлар фанга жорий этилган.

Мавзуга тегишли илмий ахборот доирасининг кенгайиши асосида, қадимги урбанизация жараёнлари ўрганилиши тарихининг айрим масалалари ва ёндашувлар таҳлил қилинган. Собиқ советлар ҳукмронлиги даврида ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий масалалар марксча услубий ёндашув ва назария доирасида ўрганилди. Мустақиллик йиллари тарихшунослигида янги концептуал ёндашувларни ишлаб чиқиш долзарб вазифага айланди.

Бронза ва илк темир асри шаҳарсозлик тарихини тадқиқ этган айрим тадқиқотчилар (Ртвеладзе, Сулаймонов, Буряков, Мамбетуллаев, Анарбаев, Эшов ва бошқ.) антик давр шаҳарсозлиги масалаларига ҳам эътибор қаратганлар. Кўплаб тадқиқотлар натижасида Ўзбекистоннинг жанубий ҳудудларидан антик даврга оид эллинизм маданияти билан боғлиқ бўлган шаҳар харобалари, турар-жойлар, моддий маданият буюмлари, танга пулларнинг топилиши бу ҳудудлардаги маҳаллий маданиятга эллин анъаналари (шаҳарсозлик, ҳайкалтарошлик, бадий-амалий санъат, алифбо ва бошқ.) таъсир этганлигидан далолат беради.

Сўнгги йиллар тадқиқотларидан хулоса чиқарган Б.Эшовнинг фикрича, антик давр шаҳарсозлик тарихини қуйидаги даврларга ажратиб ўрганиш таклиф этилган: 1. Александр Македонский асос солган шаҳарлар; 2. Салавкийлар даври шаҳарлари; 3. Грек-Бақтрия подшолиги шаҳарлари; 4. Кушон даври шаҳарсозлик анъаналари. Ушбу даврлаштириш антик давр шаҳарсозлик анъаналари ўлкамиз ҳудудларига четдан кириб келган, деган фикрни бермайди. Аксинча, Ғарб ва Шарқ маданиятларининг ўзаро уйғунлашуви асосида ўзига хос маҳаллий шаҳарсозлик

анъаналарининг ривож топганлигидан далолат беради. Шунингдек, антик даврни мил.ав.ги IV асрга боғлаш бизнингча тўғри эмас. Ундан олдин ҳам Ўрта Осиё ҳудудида урбанизация жараёнлари бўлган.

Александр Македонский асос солган шаҳарлар масаласи фанда анча мунозарали ҳисобланади. Антик давр муаллифлари хабарларида Александр асос солган шаҳарлар сони 10 тадан 70 тагача берилади. Бу борада Г.А.Кошеленко шундай фикрни билдиради: "... умуман олганда, грек-македон истилосининг кўламига нисбатан антик анъанани қабул қилиш мумкин. У анча катта бўлган ва бу ерда асос солинган шаҳарлар сони бир неча ўнтага етган".

Э.В.Ртвеладзенинг тадқиқотларига кўра, Ўзбекистонда антик давр урбанизацияси ўзининг ривожланиш босқичида иккита катта даврни босиб ўтди. Булар мил. ав. IV-I асрлар ва мил. I-IV асрлардир. Ушбу даврлар ижтимоий муносабатлар ва маҳаллий кўринишдаги шаҳарлар ривожланиши билан боғлиқ бўлиб, уларга хос сиёсий ҳамда мафкуравий томонлари билан ажралиб туради. М.Қ.Аҳмедов бу даврни мил.ав. VIII асрдан бошлаш кераклиги масаласини кўтарган.

Ю.Ф.Буряковнинг фикрича, антик давр бутун Ўзбекистоннинг маданий ҳаётида бўлгани каби шаҳарлар ҳаётининг ўзига хос томонлари маҳаллий ва эллинистик, айрим ҳолларда Ҳинд (Бактрия шаҳарлари мисолида) шаҳарсозлик анъаналарининг ўзаро уйғунлашуви билан изоҳланади. Бу ҳолат маълум маънода сиёсий воқеалар билан ҳам боғлиқ эди.

ХУЛОСА

Хуллас, қадимги ва антик давр шаҳарсозлик тарихи тарихшунослиги тадқиқотларининг қиёсий таҳлиллари шуни кўрсатадики, бу даврлар шаҳарлари маълум вазифаларни бажарувчи мустаҳкамланган манзилгоҳгина эмас, балки жамоа ўзини-ўзи бошқариш органлари, жамоавий мулкдорларнинг алоҳида шаклини ўзида жамлаган, эркин фуқароларнинг тенг ҳуқуқлилигини назарда тутувчи ижтимоий тузилманинг муҳим бўғини бўлиб, турли хил меъморий тузилмалардан ташкил топган.

REFERENCES

1. Асқаров А.А. Сапаллитепа – Ташкент: Фан, 1973. – С. 172. Ўша муаллиф. Древнеземледельческая культура эпохи бронзы юга Узбекистана – Ташкент, Фан, 1977; Асқаров А.А., Абдуллаев

- Б. Джаркутан (к вопросу о протогородской цивилизации юга Узбекистана) – Ташкент: Фан, 1983. –С. 120.
2. Бернар П. Проблемы греческой колониальной истории и урбанизма эллинистического города Центральной Азии. Проблемы античной культуры. М., Наука. 1996. - С. 244-253.
3. Кошеленко Г.А. К оценке достоверности античной традиции об эллинистическим градостроительстве на Востоке // КСИА. М., 1973. Вып. 136. - С. 17.
4. Ртвеладзе Э.В. Легенды об основании среднеазиатских городов и археологическая действительность // Культура юга Узбекистана в древности и средневековье. Т., 1987. - С. 52-58.

